

La participació de les famílies i l'adhesió educativa en barris desfavorits. El Programa Social de Suport Familiar a l'Èxit Educatiu

Miquel Àngel Essomba, Anna Tarrés Vallespí, Maria Faig i Meritxell Argelagués.
ERDISC. Departament de Pedagogia Aplicada. Universitat Autònoma de Barcelona.
Anna.tarres@uab.cat

L'abandonament escolar (23,6% a Espanya) és un dels problemes més importants del sistema educatiu espanyol. Aquest fet es concentra principalment en les zones urbanes desfavorides, a les afores de les grans ciutats, en les quals aquestes xifres podrien fins i tot duplicar la mitjana.

Per tant, sorgeix una contradicció amb un impacte profund: l'educació ha de ser una eina poderosa per impulsar la promoció social dels infants en situació de risc que viuen en aquests barris; no obstant això, l'educació es converteix en un dels factors que reforcen la seva exclusió social.

Una de les raons d'aquesta contradicció és la desconexió entre llars i escoles. No hi ha una transició adequada entre els dos micro sistemes, i el mesosistema no és una font d'oportunitats, sinó de confusió i distanciament.

La nostra recerca es basa en la suposició general que quan el sistema d'interacció entre les famílies i el professorat millora qualitativament, el rendiment escolar dels infants incrementa en tots els aspectes (Martínez i Albaigès, 2012). Una transició reeixida entre llars i escoles no depèn exclusivament de la modificació unilateral dels progenitors i familiars, però sí en la participació interactiva que les famílies i els professionals creen conjuntament.

Tant la literatura científica com la nostra pròpia recent investigació demostra que els principals factors per a millorar el sistema d'interacció entre les llars i les escoles per a l'èxit educatiu són: la cria, la comunicació, el voluntariat, l'aprenentatge a casa, la presa de decisions i la col·laboració de la comunitat (Epstein, 2010; Van Houtte, 2004 i 2012; Collet i Tort, 2011; Hornby i Lafaele, 2011; MEC, 2011).

Aquesta millora s'ha d'emmarcar dins d'un context educatiu transformat que podem definir a través de dues dimensions: l'educació comunitària i l'educació inclusiva.

Per què l'educació comunitària? La relació entre l'escola i la seva comunitat no s'ha desenvolupat molt. Si els líders escolars arriben als interessats de la comunitat a vegades, és més aviat per legitimar la seva política i obtenir el suport necessari dels diferents grups d'interès per a les intervencions que es realitzen (Mourshed, H, Chijioke, C. & Barber, M., 2011). Un enfocament comunitari en matèria d'educació evita aquesta perspectiva restringida i obre l'oportunitat de promoure la participació de les famílies i millorar les transicions entre la llar i l'escola.

Per què l'educació inclusiva? La inclusió pot ser considerada com l'últim paradigma educatiu que explica com superar les barreres de la desigualtat. A través d'aquest paradigma, els entorns educatius esdevenen una eina més àmplia de socialització: "l'educació inclusiva és un procés continu on l'objectiu és oferir una educació de qualitat per a tothom, respectant la diversitat i les diferents necessitats i capacitats,

característiques i expectatives d'aprenentatge dels estudiants i les comunitats, l'eliminació totes les formes de discriminació”(UNESCO, 2008). A través de la inclusió, tots els participants acumulen experiències d'inclusió basades en experiències comunitàries on prenen l'exemple dels seus propis processos d'aprenentatge. Aquesta perspectiva beneficia a tot l'alumnat en general, i especialment els de les zones desfavorides. L'alumnat pot millorar el seu rendiment escolar reduint el fracàs escolar (INCLUD-ED, projecte d'investigació Sisè Programa Marc de la UE sobre la inclusió i la cohesió social de l'educació).

La pregunta principal de recerca va ser identificar les condicions prèvies, així com les condicions disponibles per donar suport a un desenvolupament efectiu d'una millor interacció entre les famílies i l'equip de mestres per tal de millorar el rendiment escolar dels infants en situació de risc.

Metodologia

La metodologia utilitzada en aquesta recerca va ser la metodologia d'investigació-acció. D'acord amb la naturalesa dels nostres objectius de recerca, hem trobat molt convenient seguir l'enfocament d'investigació-acció McNiff. Per McNiff (2010), la investigació-acció és un procés espontani on la investigació és auto-generada constantment. Per a aquest autor, les espirals que formen part de la investigació-acció es desenvolupen en sí mateixes per tornar a vegades creant noves versions del mateix acte.

L'estructura bàsica del cicle d'investigació-acció es va iniciar amb una discussió amb els possibles participants per tal d'explorar la seva disponibilitat i compromís. Després, es va fer un diagnòstic, una priorització de les necessitats i potencialitats, un procés de planificació, un programa d'activitats acordat juntament amb les famílies i equips mestres i una avaluació.

Durant el procés d'investigació-acció, hem utilitzat diversos mètodes per a la recollida de dades: diaris de camp per a recollir totes les conclusions de l'observació; qüestionaris per a als progenitors i equip de mestres per a l'avaluació inicial; entrevistes i grups focals amb actors rellevants de la comunitat a través de tot el procés. La generació de dades i anàlisi era permanent a través de tot el cicle. El paper de les AMPA va ser crucial per a un èxitós cicle d'investigació-acció.

Resultats

Són conseqüència d'un cicle de dos anys d'investigació-acció sobre les transicions llar i l'escola i participació de les famílies. Algunes de les principals troballes són:

- A. La participació de les famílies és un procés integral que depèn d'un conjunt de factors relacionats amb les escoles i les llars des d'una perspectiva ecològica.
- B. La relació entre la participació de les famílies i l'èxit educatiu pot ser estudiat des de diferents àrees i perspectives, depenent dels agents implicats, també sobre la base dels resultats i l'impacte que genera en la comunitat.
- C. L'alumnat és divers. Els mestres i les famílies també. Per tant, hem de considerar cada família i/o identitat professional per fomentar un marc de respecte i inclusió entre les famílies i el professorat.
- D. Les estratègies de millora per a fomentar la participació de les famílies i l'èxit educatiu no poden ser dirigides a tota la comunitat alhora. Un nombre reduït de

famílies i mestres han de constituir un equip de lideratge que provocarà progressivament l'obertura a altres membres.

- E. No cal començar des de zero. Cada comunitat compta amb experiències i xarxes d'agents locals anteriors, que no poden ser ignorades. Cal conèixer les iniciatives d'educació comunitària ja realitzades anteriorment en la mateixa direcció, i enfortir les sinèrgies amb elles.
- F. Millorar la participació de les famílies per a l'èxit educatiu és un projecte d'innovació per a les escoles. Aquesta innovació ha de ser institucionalitzada, i aquesta institucionalització ha de ser part del projecte en sí, en cas contrari correm el risc de perdre tot el bon potencial que s'ha generat.

Totes aquestes conclusions van portar l'equip a definir un model original basat en dos eixos principals: la percepció subjectiva del professorat en relació amb les famílies, i el grau d'articulació de les famílies i la interacció amb l'escola. Aquest model (MACAF) proporciona un context de gran abast per a una major investigació o formació del professorat.

Referències bibliogràfiques

Collet, J. & Tort, A. (Coord.) (2011). *Famílies, escola i èxit. Millorar els vincles per millorar els resultats*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

Epstein, J. (2010). *School, Family and Community Partnerships: preparing Educator and Improving Schools*. Boulder CO : Westview Press.

Hornby, G. & Lafaele, R. (2011). Barriers to parental involvement in education: an explanatory model. *Educational Review*, 63 (1), 37-52.

INCLUD-ED. Strategies for inclusion and social cohesion in Europe from education. EU Sixth Framework Programme. CIT4-CT-2006-028603.

McNiff, J. (2010). *Action research for professional development*. York: September Books.

Martínez, M. & Albaigés, B. (2012). *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2011*. Barcelona : Fundació Jaume Bofill.

MEC. (2011). *Actuaciones de éxito en las escuelas europeas. Includ-Ed Consortium*. Madrid : Catálogo de publicaciones del Ministerio de Educación, Cultura y Deportes.

Mourshed, M, Chijioke, C. & Barber, M. (2011). *How the world's most improved school systems keep getting better*. McKinsey Report, McKinsey Company.

UNESCO. (2008). *Inclusive education: the way of the future. Conclusions and recommendations*. 48th. International Conference on Education. Geneva, 25-28 November 2008.

Van Houtte, M.; Agirdag, O.; Van Avermaet, P. (2012). Why does the ethnic and socio-economic composition of schools influence math achievement? The role of sense of futility and futility culture. *European Sociological Review*, 28 (3), 366-378.